

Frolov Y.M. Subjects Administrative Law: the nature and basis of classification. – Article.

The essence and content of the notion «subjects of administrative law» are analyzed. Proposals on enhancement of classification of administrative legal subjects are given.

Key words: administrative law, subjects of administrative law, classification of subjects of administrative law.

УДК 349.22

*В.О. Чернобровка,
юрист Акціонерного товариства "УкркомунНДІпроект"*

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАЦІ**

Статтю присвячено детальному аналізу законодавства Європейського Союзу у сфері охорони праці. В процесі дослідження розглянуто поняття «право Європейського Союзу»; визначена система законодавства Європейського Союзу; надана характеристика законодавства Європейського Союзу у сфері охорони праці; з'ясовано особливості законодавства Європейського Союзу у сфері охорони праці.

Ключові слова: право Європейського Союзу, охорона праці, законодавство.

Протягом останніх десятиріч у рамках Європейського Союзу велика увага приділялася розвитку законодавства у сфері охорони праці. Сьогодні провідною тенденцією розвитку законодавчої бази країн Європейського Союзу є впровадження цього законодавства, а також обов'язкове його дотримання. Європейський Союз активно заохочує неюридичні дії у сфері охорони праці, тісно співпрацюючи з неофіційними партнерами, такими, як окремі організації працівників і роботодавців, а також страховими компаніями, з метою створення безпечних і здорових умов праці. Як відомо, більшість держав-сусідів з Україною, вже вступили до лав Європейського Союзу і є його повноцінними членами [1]. Питання щодо визначення особливостей законодавства Європейського Союзу у сфері охорони праці дуже актуальні на сьогоднішній день, у зв'язку з прагненням України стати повноправним членом Європейського Союзу та адаптувати національне законодавство до законодавства Європейського Союзу. Слід підкреслити, що суттєвий внесок в аналіз питання особливостей законодавством Європейського Союзу зробили в своїх працях такі вчені, як: С.Ю. Кашкін, Д.О. Карпенко, Ю.Ф. Карабаков, Л.П. Керб, В.І. Муравйов, О.І. Осауменко, А.Ю. Олійник, В.А. Ткаченко, М.М. Фесько, та інші. Але зазначити, що дане питання знайшло своє остаточне вирішення, на жаль ще досить не-

можливо. Багато аспектів потребують подальшого детального вивчення та удосконалення.

Метою статті є детальний аналіз законодавства Європейського Союзу у сфері охорони праці. Для досягнення поставленої мети необхідно: розглянути поняття «право Європейського Союзу», визначити систему законодавства Європейського Союзу; надати характеристику законодавства Європейського Союзу у сфері охорони праці; з'ясувати особливості законодавства Європейського Союзу у сфері охорони праці.

Європейський Союз є регіональним міждержавним інтеграційним об'єднанням наднаціонального характеру, правова система якого ґрунтується на принципах пріоритету права Євросоюзу щодо внутрішнього права держав-членів [2, с.13] та прямої дії окремих його норм у внутрішніх правових порядках цих країн. Формування Єдиного правового простору ЄС – важкий та суперечливий процес. Право Євросоюзу – особлива правова система, яка відрізняється як від системи міжнародного права, так і від правових систем держав, і, маючи наднаціональний характер, регулює інтеграційні відносини держав-членів у межах Євросоюзу. Під «європейським правом» вбачають у широкому розумінні «сукупність правових норм, що містяться в актах практично всіх європейських міжнародних організацій. У цьому значенні європейське право є регіональним міжнародним правом; а у вузькому розумінні – сукупність правових норм, які містяться в актах Європейського Союзу та Європейського співтовариства. У цьому значенні європейське право, уже помітно відійшло від класичного міжнародного права і формується як автономний, новий і специфічний правовий феномен [3,с.25]. На думку С.Ю. Кашкіна право ЄС – це особлива правова система, норми якої регулюють суспільні відносини, які формуються в ході інтеграційних процесів у рамках Європейського Співтовариства та Європейського Союзу [4,с.108], це сукупність правових норм та принципів, які регулюють процеси здійснення європейської інтеграції у рамках Європейських Співтовариств та ЄС. Такий підхід до розуміння права ЄС передбачає поділ усього масиву правових норм, що регулюють інтеграційні процеси у рамках ЄС, на дві групи, котрі складають право Європейських співтовариств і так зване союзне право, які мають відмінності у об'єкті правового регулювання та джерелах права [5,с.552]. Смісл європейського права і правової системи розкривається їх інструментальним і фундаментальним значенням. Право в такому його виявленні, як законодавство, що становить загальнообов'язкові правила поведінки, виступає інструментом здійснення ідеї євроінтеграції. Законодавство «уніфікує правила гри» в просторі євроінтеграції. Зближенні європейських правових систем уможливується завдяки спільності їхніх засад: римське право, гуманізм, християнські цінності тощо, близькість традицій правової науки. Європейське право і правова система, насичені смислом євро інтеграції, стають її консолідуючим чинником [6,с.84].

Право Євросоюзу структурно поділяється на первинне і вторинне. Первинне право охоплює, як зауважує професор В.І.Муравйов, норми міжна-

родних угод, які становлять правову основу для функціонування всіх структур, що формують Євросоюз» [7, с. 86]. Тобто до джерел первинного права Євросоюзу належать, передусім, установчі договори європейських співтовариств та Євросоюзу, Єдиний європейський акт (1986 р.), Маастрихтський (1992 р.), Амстердамські (1997 р.) та Ніщський (2001 р.) договори, які внесли суттєві зміни й доповнення до установчих договорів, акти про вступ держав, бюджетні договори, міжнародно-правові звичаї, що склалися в процесі функціонування європейських співтовариств та Євросоюзу. Вказані акти вміщують не тільки загальні принципи, а й конкретні норми, що визначають засади організації і діяльності інститутів та органів Євросоюзу, розподіл повноважень між ними, правові засади окремих сфер інтеграції тощо. Тому, є підстави поділити думку, що «установчі договори становлять першу, найбільш суттєву і важливу частину нормативно - правової системи європейських співтовариств і Союзу. Їх виняткове значення для розвитку інтеграційних процесів, як і обставина, що ці акти породжують права та обов'язки не тільки держав-членів, а й юридичних і фізичних осіб, які перебувають під їх юрисдикцією, обумовили визнання за такого роду актами значення конституційної хартії. Решта нормативно-правових актів та будь-які інші рішення інститутів Євросоюзу повинні відповідати приписам установчих договорів і прислугуватися реалізації завдань, цілей та принципів, закріплених в актах конституційного значення» [8,с.126]. До джерел вторинного права належать правові акти, котрі приймаються інститутами Євросоюзу в порядку реалізації і конкретизації актів первинного права, що зумовлює їх вторинний, похідний характер. Ця діяльність обмежена повноваженнями, закріпленими в установчих договорах. Первинне право формується державами-членами незалежно від вторинного, а останнє навпаки, тісно пов'язане з первинним і повинно йому відповідати, включаючи міжнародні угоди, укладені європейськими співтовариствами з третіми країнами та іншими суб'єктами міжнародного права. Для виконання своїх завдань Європарламент, діючи з Радою Міністрів, Рада Міністрів і Єврокомісія приймають регламенти, директиви і рішення, надають рекомендації та висновки [9, с. 78]. Регламенти та директиви складають основну масу правових актів, які було прийнято у рамках Європейського Співтовариства. Так, регламенти мають пряму та безпосередню дію, що означає що вони набувають чинності і надають права суб'єктам національного права при його трансформації/інкорпорації у національне право держав-членів [10, с.554]. Директива залишає державам певну свободу дій, її визначають як свого роду модель, яка повинна застосовуватись державами - членами Євросоюзу у правотворчому процесі з одночасним врахуванням особливостей внутрішніх правових систем. Держави-члени можуть заповнити залишений їм простір таким регулюванням, яке розвиває цілі директиви, забезпечує її ефективність, оптимальну практичну дієвість [11, с.115]. Цей різновид правових актів є інструментом обмеженого впливу на внутрішні правопорядки, він уможливує внесення

необхідних змін до внутрішнього права за максимально можливою поваги суверенітету держав-членів з їх власними концепціями та термінологією.

За останні роки було прийнята низка законодавчих та нормативно-правових актів, які впливають на поліпшення систем охорони праці та промислової безпеки в країнах – членах ЄС. Керівні органи ЄС прямують до об'єднання зусиль держав-членів Євросоюзу в цій галузі: видаються нормативні документи по охороні праці, які охоплюють різні аспекти виробничої діяльності (вони включаються до національних законодавчих актів по охороні праці, постійно підвищуючи планку потреб до його зусиль), здійснюється велика організаційна та пропагандистська діяльність, адресована не тільки менеджменту підприємств, але і широким масам робочих. Умовно законодавство Європейського Союзу в сфері охорони праці можна розділити на групи: а) директиви ЄС щодо захисту працівників; б) директиви ЄС щодо випуску товарів на ринок, так звані Директиви Нового Підходу [12]. Директиви ЄС, які стосуються охорони праці [13;14]: (1) загальні принципи профілактики та основи охорони праці (Директива Ради 89/391/ЄЕС); (2) охорона праці на робочому місці (Директива Ради 89/654/ЄЕС, яка стосується вимог до робочого місця; Директива Ради 92/91/ЄЕС про охорону праці на підприємствах, Директива Ради 92/57/ЄЕС про будівельні майданчики, на яких здійснюється видобування мінеральної сировини через свердловини, Директива Ради 92/104/ЄЕС про охорону праці на гірничодобувних підприємствах; Директива Ради 93/103/ЄС (робота на борту риболовних суден); Директива Ради 1999/92/ЄС Європейського парламенту та Ради про захист працівників, які піддаються потенційній небезпеці у вибухонебезпечних середовищах); (3) охорона праці під час використання устаткування (Директива Ради 89/655/ЄЕС про використання робітниками засобів праці; Директива Ради 89/656/ЄЕС про індивідуальний захист на робочому місці; Директива Ради 90/269/ЄЕС про ручне пересування вантажів, коли з'являється ризик пошкодження спини у робітників; Директива Ради 90/270/ЄЕС охорони праці за екранами дисплеїв; Директива Ради 92/58/ЄЕС щодо використання знаків про загрозу безпеці та/чи здоров'ю на роботі); (4) охорона праці під час роботи з хімічними, фізичними та біологічними речовинами (Директива Ради 90/394/ЄЕС вимоги до роботи з канцерогенними речовинами на роботі; Директива Ради 2000/54/ЄС Європейського парламенту та Ради про охорону праці робітників з біологічними матеріалами; Директива Ради 9824/ЄС вимоги до захисту робітників від хімічних речовин на робочому місці; Директива Ради 96/82/ЄС про роботу з небезпечними речовинами, які можуть призвести до аварій; Директива 2002/44/ЄС Європейського парламенту та Ради про захист працюючих від ризиків, пов'язаних з вібрацією; Директива Ради 83/477/ЄЕС про заходи щодо ризиків, які можуть бути спричинені азбестом на робочому місці); (5) охорона праці на робочому місці окремих груп працюючих (Директива Ради 92/85/ЄЕС про захист вагітних працівниць, породіль і матерів-годувальниць на робочому місці; Директива Ради 94/33/ЄС про охорону праці молоді; Директива Ради

91/383/ЄЕС про вимогу до виробництва для робітників, які перебувають у тимчасових трудових відносинах); (6) вимоги до робочого часу (Директива Ради 93/104/ЄС про організацію робочого часу); (7) положення про обладнання, машин, посудин під високим тиском тощо (Директива 98/37/ЄС Європейського парламенту та Ради щодо машин; Директива 89/688/ЄЕС про засоби індивідуального захисту; Директива Європейського парламенту та Ради 94/9/ЄС про устаткування, яке призначено для використання у вибухонебезпечних середовищах; Директива Ради 87/404/ЄЕС про обладнання, яке працює під тиском; Директива 97/23/ЄС Європейського парламенту та Ради про безпеку продукції).

Отже, основні вимоги Євросоюзу з охорони праці й здоров'я працівників викладено у відповідних директивах, які є основою для обов'язкової розробки в країнах Союзу власного законодавства, що забезпечує підтримку єдиного рівня охорони й гігієни праці у країнах ЄС. Це стосується й ергономіки. Вимоги ергономіки в державах-країнах Євросоюзу знаходять своє відображення в законодавстві ЄС, а саме, у директиві № 89/391 "Про заходи щодо поліпшення безпеки й здоров'я трудящих". Відповідно до неї роботодавці зобов'язані оцінювати виробничі ризики й забезпечувати вжиття адекватних захисних і профілактичних заходів, гарантувати відповідне навчання й інструктаж працівників з дотримання заходів безпеки, а також надавати працівникам інформацію та консультації і дозволяти їм брати участь в обговоренні всіх питань із забезпечення безпеки й гігієни праці [12]. Найбільшу увагу ергономіка приділяє травмам. Вимоги з цього питання сформульовані в директиві № 89/654/ЄЕС "Про обов'язковий мінімум вимог до безпеки робочих місць". Положення цієї Директиви лише частково торкаються ергономіки, рекомендуючи обладнати кімнати відпочинку для працівників, а в разі прийому на роботу інвалідів передбачати відповідну облаштованість робочих місць. Директива № 89/655/ЄЕС "Про обов'язковий мінімум вимог з безпеки інструментів та устаткування, використовуваних працівниками у виробничому процесі", висвічує важливі аспекти ергономіки, а саме: допоміжні операції працівників під час виконання основних при роботі з верстатним і технічним устаткуванням; дотримання принципів ергономіки при розробці інструментів та устаткування, використовуваних на виробництві [15, с.21].

Євросоюз не оминає питання важких видів праці: безпека при переміщенні вантажів вручну, які освітлюються в Директиві № 90/269/ЄЕС, спрямованій на зниження ризиків травматизму спини, особливо попереку, при роботі з важкими вантажами [14]. Найбільш повно розкрито вимоги ергономіки в директиві № 90/270/ЄЕС "Про мінімальні вимоги до безпеки робіт з відеодисплейними терміналами", яка стосується безпеки працівників, які працюють з комп'ютерами. Згідно з нею повинен проводитись аналіз стану робочих місць, які обладнані комп'ютерною технікою, перевіряти їх на безпечність, нешкідливості й оснащеності ЗІЗ, які запобігають ризику погіршення зору, появі хворобливих фізичних симптомів або ж розумового стресу. В директиві запропоновано скласти розпорядок робочого дня

операторів таким чином, щоб у їх роботі були перерви або переключення на інші види робіт [12].

Майже у всіх країнах ЄС діють законодавчі акти або урядові постанови, які стосуються вивчення або навчання правил безпеки праці в системах середньо та вищої освіти. В залежності від цілі освіти акцент робиться або на глибоке вивчення предмету, або на здобуття практичних навиків; природно, перш за все, необхідні знання нормативних документів [16, с.54]. У більшості країн Євросоюзу законодавство по охороні праці входить до різних законів. Перш за все це стосується статей конституції, як основного закону держави, в яких знаходять відображення засади політики у сфері охорони праці. Основна мета прийняття цих законів – поліпшення охорони праці. Засобами досягнення цієї мети є навчання, інформаційне забезпечення, участь працівників, з боку держави - постійний контроль та увага за даним питанням. В Іспанії, наприклад, на такому законі засноване створення фонду для поліпшення умов праці, фінансового за рахунок державних коштів і, частково, за рахунок внесків страхових асоціацій, які покривають ризики, пов'язані з роботою. Керівництво фондом здійснюють регіональні урядові органи при участі працівників в роботодавців [17, с.84]. Більшість національних законів, що регламентують нормальні умови праці, поширюється на службовців державних адміністративних органів і містять зобов'язання виробників і імпортерів. Однак часто з їх числа виключаються поліція, військові об'єкти й в'язниці. Національний інститут попередження травматизму і безпеки на виробництві (Італія) створив телевізійний мультфільм «Дома у Луки», в якому малюкам роз'яснюють, як потрібно вести себе дома та на вулиці, щоб уникнути різних нещасних випадків [18, с.31;19, с.24]. В Португалії здійснюється Національна програма навчання охороні праці, девіз якої: «Безпека праці на роботі: вивчай сьогодні – застосовуй знання на все життя». Вивчення курсу є обов'язковим в середніх, спеціальних та вищих учбових закладах [20, с.27]. В Великобританії, наприклад, Комісія по здоров'ю та безпеці праці домоглася включення програм охорони праці в загальну мережу освіти, починаючи зі шкільного курсу і закінчуючи університетським. Важливість вивчення цього курсу була підкреслена в урядовій програмі «Відроджує охорона праці» [21, с.40]. Даючи оцінку зусиллям керівництва Євросоюзу, можливо передбачити, що через декілька років на континенті буде створена єдина зона професійної освіти, важливе місце в якій займає предмет «безпека праці» [22, с.174]. Останнім часом Європейська Комісія перенесла свої зусилля з розробки вторинного законодавства на його впровадження. Впровадження повинне дійсно привести до поліпшення умов праці. Це вимагає належного дотримання законодавства. З іншого боку, законодавство (а також його дотримання) є тільки одним із засобів поліпшення повсякденної практики на робочих місцях. У більшості країн реалізацію рамкової директиви можна знайти, головним чином, в одному національному законі. Крім такого закону, більшість держав-членів мають, однак, різні відповідні закони й укази, а також десятки технічних правил, що стосуються

дуже конкретних питань умов праці або технічних умов. Деякі з них включають європейські директиви (такі, як директиви про шум на робочому місці, наявність вінілхлоридних мономерів, свинцю, азбесту, фізичних і біологічних речовин на виробництві), а інші регулюють такі питання, як робота з устаткуванням високого або низького тиску, електрика, безпека на будівельних майданчиках, підйомниках та ін. [23, с. 234]. Крім того, деякі колективні трудові угоди в значній мірі регулюють питання охорони праці.

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що забезпечення відповідного й ефективного розвитку системи охорони праці на державному рівні та дійове її втілення на рівні окремих підприємств дає змогу більш ефективно запобігати небезпечним та шкідливим умовам праці, зменшенню травматизму, скороченню нещасних випадків на підприємстві, підвищенню умов праці як безпосередньо на робочому місці, так і створенню ефективної системи поліпшення умов праці в галузі тощо. Ефективна зайнятість можлива лише на робочих місцях з гідними умовами праці, що неможливо без створення належних безпечних умов та гідної оплати праці. Для цього мають бути створені економічні механізми, що змушують роботодавця пам'ятати про свій обов'язок – забезпечити безпечні умови праці, вчасно провести атестацію робочих місць та вжити вичерпних заходів щодо мінімізації впливу шкідливих факторів виробництва на здоров'я працюючих. Всі ці заходи повинні підкріплюватись відповідною нормативною базою, які є скоординованою і ефективною співпрацею структур, задіяних у сфері охорони праці, безпосередньою взаємодією між роботодавцем та працівником.

Література:

1. Перспективи вступу України до ЄС / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://evrounion.narod.ru/html/UkrInEs.htm>
2. Конституции государств Европейского Союза. – М.:ИНФРА-М. – С. 13
3. Філософія права: проблеми та підходи: Навч. посібник /За заг ред. П.М. Рабиновича. – Л.: 2005. – 332 с.
4. Право Европейского Союза: Учебник для вузов /Под ред.. С.Ю. Кашкина. – М.: Юрист, 2002. – 925 с.
5. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України / За ред. В.Н. Денисенко . – К.: Юстиніан, 2006. – 672 с.
6. Європейська інтеграція України Політико-правові проблеми / За ред.. В.П. Горбатенко: Монографія. – К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2005. – 332 с.
7. Муравйов В. Особливий характер правової системи Європейського Союзу / В.О. Муравйов // Підприємство, господарство і право. – 2002. – №8. – С. 86-89
8. Европейское право: Учебник/Под общ.ред. Л.М.Энтина.-М.:Из-во НОРМА, 2007.

9. Організаційно-правовий механізм Євросоюзу як феномен європейської інтеграції / Фалалєєва Л.Г. // Зовнішня торгівля: право та економіка. №1(42). – 2009. – С.76-82.
10. Взаємодія міжнародного права з внутрішнім правом України / За ред. В.Н. Денисенко. –К.: Юстиніан, 2006. – 672 с.
11. Муравйов В. Правові засади гармонізації законодавства в Європейському Союзі / В. Муравйов //Право України. – 2002.– №7. – С.115.
12. Директиви ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cleanwater.org.ua/ru/legislation/eu-directives/>
13. International center for quality certification. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.icqc.eu/ru/EU-directive.php>
14. Довідник з Європейської інтеграції. –[Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://eu-directory.ea-ua.info>
15. Прокопчук Ю.М. Міжнародно-правовий аспект охорони праці інвалідів / Ю.М.Прокопчук // Часопис Київського університету права. – 2009/3. – С.21-23.
16. Европейский союз на пороге XXI века: выбор стратегии развития/ [В.Шемятников, А.Т. Эвдой-Бурмули, О.Буторина и др.]; Под ред. Ю.А.Борко (отв.ред.) и О.В.Буториной. – М.: Эдиториал УРСС,2001. – 471с.
17. Фалалєєва Л.Г. Правові аспекти становлення та розвитку виконавчих органів Європейського Союзу: Дис. канд.. юрид.наук за спец. 11.00.11-міжнародне право / Л.Г. Фалалєєва. – Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ – 2003. – 227 с.
18. Лисюк М.О., Репін В.М. Концептуальні засади програми поліпшення стану безпеки, гігієни та виробничого середовища на 2006-2010 роки // Інформаційний бюлетень з охорони праці / М.О. Лисюк, В.М. Репін. – 2005. – №1. – С.29-40.
19. Кузнецов Г. Данія: «рентгеноскопія» на службі охорони труда/Г.Кузнецов//Інформаційний бюлетень з охорони праці. – 2007. – №4. – С.23-26.
20. “Починайте вивчати безпеку праці замолоду й гарантуйте її собі протягом усього життя” / О. Ольховик. – Рівне-Ракурс №290 від 2007-05-03. – С.22-31.
21. Охорона праці й інспекція праці в Англії / Підгот. В,П,Семіч І.О. Михайлик // Інформаційний бюлетень з охорони праці. – 2007. – №2. – С.25-26
22. Котов Є.В. Механізм формування та реалізації державного управління охороною праці: дис..канд.ekon.наук: 08.02.03 / Є.В.Котов. – Донецьк, 2002. – 218 с.
23. Венедіктов В.С. Охорона праці: європейські і міжнародні стандарти та законодавство України (порівняльний аналіз) /В.С. Венедіктов, В.П. Грохольський, М.І. Іншин, М.М. Клемпарський, К.Ю. Мельник, О.М. Музичук, І.М. Шопіна /За ред. д-ра юрид. наук, проф. В.С.Венедіктова/

Державний департамент з питань адаптації законодавства. Українська асоціація фахівців трудового права. - Харків-Київ, 2006. – 680 с.

Чорнобровка В.А. Особенности законодательства Европейского Союза в сфере охраны труда. – Статья.

Статья посвящена детальному анализу законодательства Европейского Союза в сфере охраны труда. В процессе исследования рассмотрено понятие "право Европейского Союза"; определена система законодательства Европейского Союза; предоставлена характеристика законодательства Европейского Союза в сфере охраны труда; выяснены особенности законодательства Европейского Союза в сфере охраны труда.

Ключевые слова: право Европейского Союза, охрана труда

Chornobrovka V.A. Features of legislation of European Union are in the field of a labour protection. – Article.

The article is sanctified to the detailed analysis of legislation of European Union in the field of a labour protection. In the process of research a concept "right for European Union" is considered; certain system of legislation of European Union; the given description of legislation of European Union is in the field of a labour protection; the features of legislation of European Union are found out in the field of a labour protection.

Key words: right for European Union, labour protection

УДК 342.95

*К.О. Чумак,
здобувач ХНУВС, м. Харків*

**УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ
АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ
ПЕНСІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

У статті висвітлено ряд недоліків і прогалин у діючому законодавстві, які негативним чином впливають на якість та ефективність застосування адміністративної відповідальності як одного із засобів зміцнення законності у сфері пенсійного забезпечення; запропоновані можливі шляхи вирішення проблемних питань.

Ключові слова: матеріальне право, процесуальне право, посадова особа, організаційно-розпорядчі обов'язки, адміністративно-господарські обов'язки, малозначність.

За роки незалежності наша держава здійснила ряд важливих кроків на шляху зміцнення режиму законності, протидії протиправній поведінці серед населення, підвищення рівня його правосвідомості та правової культури